

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: Ана Митревски

Тема: Рецепција драма Бертолта Брехта у Србији

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију 11.9.2020, Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>1. др Николина Зобеница, редовни професор за ужу научну област Германистика, датум избора у звање: 28.5.2020, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду – председник комисије,</p> <p>2. др Јован Делић, редовни професор за ужу научну област Српска књижевност, датум избора у звање: 15.7.2009, Филолошки факултет Универзитета у Београду – члан комисије,</p> <p>3. др Милица Пасула, ванредни професор за ужу научну област Германистика, изабрана 31.10.2019, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду – ментор, члан комисије</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Ана, Слободан, Митревски</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 18.7.1986, Нови Сад, Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Студијски програм Немачки језик и књижевност, Мастер професор немачког језика и књижевности</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија 2013, Студијски програм Језик и књижевност (модул: Књижевност)</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Превођење Брехтове драме <i>Мајка Храброст</i> са немачког на српски језик (мастер рад), филолошке науке (германистика), 14.10.2013.</p> <p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: -</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Рецепција драма Бертолта Брехта у Србији

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација Ане Митревски садржи 297 страница, 2 табеле, 182 референце и састоји се из 5 поглавља:

1. **Увод (11-16).**
2. **Књижевно дело у светлу теорије рецепције и дескриптивних преводилачких студија (17-23)** – Поглавље је подељено у два потпоглавља: Теорија рецепције (17-18) и Дескриптивне преводилачке студије (18-23) у којима се указује на метод и принципе који представљају теоријску основу докторске дисертације.
3. **Писац комада у мрачним временима (25-73)** - Поглавље се дели у четири потпоглавља: Дrame у Вајмарској републици (29-30), „Покушај епског позоришта”: *Die Dreigroschenoper* (31-39), Године у егзилу (39-73) и Повратак у Немачку Демократску Републику и оснивање Берлинског ансамбла (73). У оквиру ових потпоглавља приказан је развојни пут Брехта као драмског писца, при чему је посебна пажња посвећена његовом књижевном стваралаштву у егзилу, те је из тог разлога треће потпоглавље подељено у више сегмената.
4. **Брехтова рецепција у Србији (74-268)** – Поглавље представља главни део рада и његов највећи допринос. Дели се на четири потпоглавља: Почети Брехтове рецепције у Југославији (75-78), Брехтови комади на српским позорницама (78-93), Преводи Брехтових драма на српски језик (93-95) и Комади епског позоришта у преводу на српски језик: анализа превода (96-268). Последње потпоглавље подељено је у пет сегмената који представљају анализу превода Брехтових комада: *Добри човек из Сечуана* (96-120), *Мајка Храброст и њена деца* (121-168), *Круг кредом* (168-190), *Опера за три гроша* (190-246) и *Галилејев живот* (246-268).
5. **Закључци (269-277).**
Након ових поглавља следи табеларни приказ Брехтових драма на српским позорницама **1954–2018** (278-281), преглед Брехтових драма у преводу на српски језик (282-283), као и списак примарне и секундарне литературе са 182 јединице (284-297).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У **Уводу** (11-16) кандидаткиња представља предмет и циљ истраживања и указује на полазиште њене дисертације, а то је драмски текст, ограничавајући корпус рада на Брехтова дела епског позоришта и истичући потребу за проучавањем до сада неистражених аспеката ових преводних текстова.

У поглављу **Књижевно дело у светлу теорије рецепције и дескриптивних преводилачких студија** (17-23) пажња је укратко посвећена приступу (теорија рецепције), при чему кандидаткиња указује на недовољну дефинисаност ове теорије, али и на њен велики потенцијал при проучавању превода.

У потпоглављу посвећеном дескриптивним преводилачким студијама истакнуто је присуство различитих школа и праваца, али су приказане и њихове предности на супрот нормативном приступу који је у првом реду лингвистичког карактера. Кандидаткиња се посебно оријентисала ка приступу Сузан Баснет и Андреа Лефевра који су своја теоријска размишљања превасходно посветили проблематици превођења драма. Сузан Баснет указује на две функције драмског текста, на преводе намењене извођењу и оне за читалачку публику, а са ове две функције кореспондира седам различитих начина читања текста. Ова теоријска размишљања чине основу дисертације и отварају нове могућности за тумачење преводних текстова.

Поглавље **Писац комада у мрачним временима** (25-73) посвећено је систематичном прегледу фаза Брехтовог превасходно драмског стваралаштва и рецепцији његових комада у Немачкој и у свету. Кандидаткиња у обзир узима шири културни контекст и из ове перспективе тумачи и објашњава Брехтов развојни пут, као и тада актуелне реакције књижевне критике, а потом и рецепцију његових комада.

Посебна пажња посвећена је делу *Опера за три гроша*, које Брехт означава као „покушај епског позоришта”, јер време његовог настанка не кореспондира са Брехтовом „фазом” епског позоришта. Кандидаткиња вреднује књижевно-историјски значај овог дела, указује на његову специфичност и вишеслојност и успешно оправдава своју одлуку да га уврсти у корпус докторске дисертације.

У овом поглављу истиче се и сегмент посвећен теорији епског позоришта, при чему кандидаткиња наглашава да ова „теорија” није ни затворена ни заокружена целина, већ скуп теоријских

размишљања која се групишу око одређених кључних идеја и појмова. Истражујући управо те идеје и појмове, кандидаткиња пружа квалитетну основу за разумевање вишеслојности Брехтових дела, као и његове интенције, али и могућности да се преводна књижевност вреднује управо на основу споменутих параметара.

У сегменту рада под насловом *Велике драме егзила* (46-72) тематизују се кључни аспекти следећа четири комада: *Добри човек из Сечуана*, *Мајка Храброст и њена деца*, *Кавкаски круг кредом* и *Галилејев живот*. Посвећујући пажњу сваком од ових драмских текстова, кандидаткиња указује на њихов настанак, постојање више верзија, реакцију књижевне и позоришне критике, на инсценације, али и на најважније одлике ових комада. Овај прегледни, али у исто време и темељни приказ најважнијих аспеката поменутих драмских текстова пружа систематизацију многобројних истраживања Брехтових дела, али и неопходно полазиште за разумевање његове преводне рецепције у Србији.

Поглавље **Брехтова рецепција у Србији** (74-268) представља кључни део дисертације и велики допринос германистичком и компаративистичком проучавању Брехтовог стваралаштва. Пажња је посвећена искључиво великим драмама епског позоришта: *Добри човек из Сечуана* (96-120), *Мајка Храброст и њена деца* (121-168), *Круг кредом* (168-190), *Опера за три гроша* (190-246) и *Галилејев живот* (246-268).

Једини сачувани пример превода *Доброг човека из Сечуана* на српски језик потиче из пера Мирјане Бихаљи и Драгослава Андрића. Кандидаткиња, упркос малом броју доступних података, реконструиса њихов преводилачки рад, указује на премијерно извођење овог комада у Београдском драмском позоришту и истражује књижевну критику у дневној штампи. Анализа прелиминарних података, анализа на макро нивоу и на микро нивоу (поређење са оригиналом) сведоче о веома детаљном, педантном и научно релевантном раду кандидаткиње. Карактеришући превод као „неприхватљив”, кандидаткиња спроводи детаљну анализу „сумњивих”, односно, невешто преведених места, поткрепљујући своје тврдње многобројним примерима. С друге стране, као позитивну одлику преводилачке поетике Мирјане Бихаљи истиче доследност приликом превођења многобројних понављања, значајне одлике епског театра. Даља анализа посвећена је стилским померањима на релацији превода и оригинала, затим превођењу фразеологизама, као и лирских пасажа. Интерпретацијом података добијених анализом кандидаткиња указује на неискство преводитељке, али и на незнатну акултурацију изворника.

За разлику од овог комада, Брехтова драма *Мајка Храброст и њена деца* преведена је у шест наврата на српски језик. С обзиром на то да су три превода већ анализирана у мастер раду Ане Митревски, кандидаткиња у докторској дисертацији пажњу посвећује анализи и интерпретацији остала два доступна превода: *Мајка Кураж и њена деца* у преводу Татјане Шенк и Јована Ћирилова и *Мајка Храброст и њена деца* у преводу Ивана Ивањија. И једном и другом преводу посвећена је велика пажња при анализи на микро и макро нивоу; након упоредне анализе два преводилачка поступка на микро нивоу, потпоглавље се завршава повезивањем добијених резултата с осталим доступним подацима и њиховим тумачењем у оквиру системског контекста. Истичући предности и недостатке једног или другог превода на стилском нивоу, затим на пољу прилагођавања превода циљној култури, а притом указујући на садржинске и формалне разлике, кандидаткиња показује како суверено влада потребним знањем, али даје и велики допринос разумевању преводне књижевности.

Брехтов комад (*Кавкаски*) *Круг кредом* преведен је само једном на српски језик – и овај пут је у питању преводилачки двојац Шенк/Ћирилов. За разлику од превода *Мајке Храброст* која је доживела велики успех, овај превод је у Србији потпуно непознат. Карактеришући овај превод као „прихватљив”, кандидаткиња приступа системској анализи његових карактеристика: употреба архаизама, дословно преведена места, невешто преведена места, примери акултурације изворника, регионално обојене речи и изрази, фразеологизми у ширем смислу. Упоредивањем превода са оригиналом, кандидаткиња је дошла до релевантних закључака: присутна је недоследност преводилаца, већи степен архаичности преводног текста у односу на оригинал, велики степен дословног превођења, а посебно се истичу многобројне манипулације изворника условљене културолошким разликама.

Потпоглавље 4.4.4. посвећено је преводима *Опере за три гроша*, која је по речима кандидаткиње Брехта на београдске позорнице увела на велика врата. Спроведећи како појединачну тако и упоредну анализу преводилачких поступака Тодора Манојловића и Слободана Глумца, у дисертацији се истичу формално-структурне и садржинске разлике ова два превода, као и њихове

стилске особености. Док код Манојловићевог превода кандидаткиња долази до закључка да је већина спорних места у преводу последица његове језичке (не)компетентности у погледу српског језика, Глумчев преводилачки рад она карактерише као далеко прецизнији, јер је превод намењен у првом реду читаоцима, дакле, није писан за инсценирање. Из тог разлога се као позитивна одлика Манојловићевог превода истиче његово умешније владање позоришним језиком, што се објашњава „основаном сумњом” да је преводилац у процесу превођења сарађивао са редитељем. Кључне разлике између ова два превода огледају се и у броју ликова, као и у транспоновању њихових имена, чијој анализи је кандидаткиња посветила посебну пажњу. Као и код анализе превода претходних комада, и овде се уочава успешно детектовање и интерпретирање приближавања превода циљној култури у виду измена оригиналног текста, затим значајних разлика при превођењу сонгова, па чак и у њиховом редоследу. Кандидаткиња истиче и узима у обзир и временску дистанцу у настанку ова два превода, јер она сведочи о томе да су Манојловићев и Глумчев превод настали у друштвено-историјском контексту.

Последњи Брехтов комад ком је посвећена научна пажња у дисертацији је *Галилејев живот*. На српски језик преведен је у једном наврату – захваљујући Слободану Глумцу. У дисертацији се напомиње да постоји и превод Ивана Ивањића, који, међутим, није доступан. Анализа превода на микро и макро нивоу указује на његове одлике, али и на особености Глумца као преводиоца: присутност деминутива и хипокристика, умешност при превођењу фразеологизама, преузимање библијских цитата и алузија на ијекавици, премештање, додавање и замена елемената, као и низ измена присутних у преводу које су условљене разликама између двеју култура. Кандидаткиња зналачки тумачи изостављања појединих делова оригинала, објашњавајући овај феномен као стилски мотивисан, док је проширивање оригинала понекад окарактерисано као сувишно, али се објашњава Глумчевом потребом да избегне недвосмислености у преводу. Имајући у виду намену превода, дакле, чињеницу да је био усмерен ка читалачкој публици, у дисертацији се успешно описује и детаљно објашњава преводиочева поетика, а конкретни превод карактерише се као „прихватљив”.

У **Закључцима** (269-277) се резимирају резултати добијени анализом и интерпретацијом превода Брехтових драмских текстова. Кандидаткиња истиче значај изучавања ових књижевних дела, указује на основне елементе њихове рецепције и позива на будућа истраживања рецепције Брехтових комада који нису обухваћени овом дисертацијом, као и на компаративистичка сагледавања преводних дела Брехтовог стваралаштва.

Списак литературе (284-297) садржи многобројне изворе о животу и делу Брехта, затим преводе, као и методолошке и теоријске изворе и сведочи о томе да је кандидаткиња темељно проучила досадашња истраживања, али и дала допринос проналажењем до сада неоткривених и научно неистражених преводних текстова.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у часопису са СЦИ листе односно са листе министарства надлежног за науку када су у питању друштвено-хуманистичке науке. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

Митревски, А. (2020). Брехтова драма *Круг кредом* у преводу Татјане Шенк и Јована Ђирилова. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XLV-I, 33–50. (M51)

DOI: 10.19090/gff.2020.1.33-50

Митревски, А. (2016). Брехтова *Мајка Храброст* у времену и простору. У: Гудурић, С.– Стефановић, М. (уред.) (2016). *Језици и културе у времену и простору V. Тематски зборник*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, 149–154. (M14)

<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/978-86-6065-374-3.pdf>

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Резултат истраживања докторске дисертације Ане Митревски је примена теорије рецепције и актуелних дескриптивних преводилачких приступа на пет комада епског позоришта Бертолта Брехта. Циљ истраживања је системска анализа превода и верзија превода ових Брехтових драма са немачког на српски језик. Неистраженост рецепције Брехтових драмских дела у Србији отвара пут ка многобројним могућностима њеног сагледавања, тако да ова докторска дисертација открива до сада заборављене артефакте преводне културе и нуди примену савремених приступа при њиховој анализи.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Кандидаткиња Ана Митревски приказала је значај Бертолта Брехта као драмског писца, његов развојни пут и рецепцију, а посебно се истакла у проналажењу до сада непознатих превода Брехтових комада епског позоришта на српски језик и у систематичности у приступу њиховој анализи. Закључци докторске дисертације засновани су на јасној аргументацији и познавању како Брехтовог опуса, тако и теоријских приступа. Кандидаткиња је демонстрирала знање из области теорије књижевности и историје немачке књижевности, али и способност самосталног закључивања на основу постојећег знања. Резултат њеног истраживања је оригинални допринос рецепцији Брехтових драма у Србији.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме
ДА

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе.
ДА

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Дисертација Ане Митревски представља оригинални допринос науци о књижевности, јер тематизује до сада неистражену рецепцију драма Бертолта Брехта у Србији применом модерних преводилачких теорија. Из тог разлога би ова дисертација могла да пробуди интересовање за даља истраживања Брехтове рецепције на српском говорном подручју, а може и да послужи као пример за научно

бављење преводном књижевношћу.
4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања.
Дисертација нема недостатака који би утицали на резултате истраживања.
X ПРЕДЛОГ:
На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже да се докторска дисертација <i>Рецепција драма Бертолта Брехта у Србији</i> прихвати, а кандидаткињи Ани Митревски одобри одбрана.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

проф. др Николина Зобеница

проф. др Јован Делић

проф. др Милица Пасула

У Новом Саду, 15.9.2020.